

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра філософії**

Богдана Шандра

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

ГЛОСАРІЙ

**Короткий словник термінів
(ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ
ОСВІТИ)**

**Галузь знань
Спеціальність
Освітня програма**

**03 Гуманітарні науки
033 Філософія
Філософія**

**Ужгород
2024**

УДК 1:34(07)
Ш20

Шандра Б.Б. Філософія права: глосарій, короткий словник терменів (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань **03 «Гуманітарні науки»** за спеціальністю 033 «Філософія», освітньо-професійної програми «Філософія»). Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2024. 20 с.

Укладач:

Шандра Богдана Богданівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри філософії факультету суспільних наук ДВНЗ «УжНУ».

Рецензенти:

Левкуліч Василь Васильович, доктор філософських наук, професор кафедри філософії факультету суспільних наук ДВНЗ «УжНУ».

Хоменко Тетяна Іванівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії факультету суспільних наук ДВНЗ «УжНУ».

*Робоча програма затверджена на засіданні
кафедри філософії факультету суспільних наук
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол № 10 від 15 квітня 2024 р.)*

*Схвалено методичною комісією факультету суспільних наук
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
(протокол № 7 від 15 травня 2024 р.)*

© Б.Б. Шандра, 2024
© ДВНЗ «УжНУ», 2024

Від упорядника

Видання «**Філософія права: глосарій-короткий словник терменів з навчальної дисципліни**» призначений для студентів ФСН за спеціальністю 033 «Філософія» і для всіх, хто цікавиться проблематикою філософсько-правового знання для полегшення засвоєння основних понять філософії права.

Глосарій є важливим інструментом при вивченні дисципліни «Філософії права», оскільки в цій галузі використовується велика кількість термінів, понять і концепцій, які можуть бути складними для розуміння. Глосарій допомагає студентам чітко визначити значення цих термінів і використовувати їх правильно в контексті вивчення філософії права. Також, він допомагає уникнути непорозумінь та уточнень у процесі навчання.

Глосарій-короткий словник терменів допоможе студентам засвоїти загальні закони та закономірності творення та функціонування правових інститутів, особливості їх виникнення та функціонування. Він зорієнтований на філософські проблеми права та проблеми філософії права. Аналіз специфіки суспільства, пізнавальні та аксіологічні проблеми у контексті філософії права. Велика увага надається процесам суспільного буття та соціальної взаємодії, нормам соціальної взаємодії та основним суспільним цінностям. Саме на основі знання таких цінностей можна діяти та працювати у суспільстві.

Потреба у пропонованому виданні зумовлена низкою причин, серед яких основою є використання в цій галузі великої кількості термінів, понять і концепцій, які можуть бути складними для розуміння. Глосарій є корисним інструментом для розуміння ключових термінів, концепцій і теорій, які використовуються в цій галузі. Він допомагає уникнути недорозумінь і сприяє чіткому і зрозумілому викладу ідей у правових дискусіях і аналізах. Представлені визначення основних понять філософії права, багато з яких є базовими категоріями сучасного гуманітарного знання.

Філософія права як навчальний предмет орієнтує студента на осягнення основних причин та сутності існуючих правових процесів, що сприятиме кращому розумінню студентами філософсько-правових проблем. Філософські знання у галузі філософії права – це передумова і основа гуманітарної освіти фахівців у галузі філософії, соціальної роботи, політології тощо.

А

АБЕРАЦІЯ – помилка, відхилення від істини.

АБСОЛЮТИЗМ – самодержавна, необмежена влада монарха.

АБСОЛЮТНИЙ – безумовний, безвідносний, найвищий.

АБСТРАГУВАННЯ – мисленнєве зусилля, що дозволяє відволіктися від тих або інших властивостей, сторін і зв'язків предмета.

АБСТРАКЦІЯ – абстрактне поняття або теоретичне узагальнення.

АВТАРКІЯ – незалежність, самодостатність, позиція самоізоляції, самовідокремлення держави від економічних, соціальних і культурних зв'язків з іншими державами.

АВТОРИТАРИЗМ – політична влада, заснована на принципах зовнішнього примусу.

АВТОРИТАРНИЙ – той, що прагне затвердити свою беззастережну владу, домогтися беззаперечного підпорядкування.

АГІОГРАФІЯ – середньовічні описи життя святих.

АГНОСТИЦИЗМ – філософська позиція заперечення пізнаваності світу.

АГОН – змагання.

АДАПТАЦІЯ – пристосування до зовнішніх умов.

АКАУЗАЛЬНИЙ – той, що не підкоряється логіці лінійних причинних залежностей.

АКСІОЛОГІЯ – філософське вчення про цінності життя і культури.

АКЦИДЕНЦІЯ – несуттєва, мінуща, випадкова властивість предмета.

АЛЬТЕРНАТИВА – будь-яка з можливостей, що виключають одна одну.

АЛЬЯНС – об'єднання держав.

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ – подвійність, існування протилежностей усередині однієї цілісності.

АНАРХІЗМ – теоретична позиція заперечення держави, права, моралі.

АНАРХІЯ – безвладдя, безладдя, соціальний хаос.

АНОМІЯ – перехідний стан у суспільній еволюції, коли колишня застаріла система норм і цінностей уже не виявляє належного регулятивного впливу на мораль, а новоутворювана нормативно-ціннісна система, ще не почала діяти на повну силу.

АНТАГОНІЗМ – непримиренно вороже відношення між двома протилежностями.

АНТИНОМІЯ – зіставлення двох протилежних, однаково доказових положень.

АНТИТЕЗА – навмисне протиставлення протилежних ідей, образів, понять.

АНТИТЕЗИС – твердження, протилежне тому, що міститься в тезі.

АНТРОПОДІЦЕЯ – виправдання і підвищення людини засобами філософії, мистецтва і науки.

АНТРОПОСОФІЯ – філософія людини.

АНТРОПОЦЕНТРИЗМ – філософська позиція, відповідно до якої людина є центром світобудови.

АПОДИКТИЧНИЙ – доведений із логічною неспростовністю.

АПОКАЛІПСИС – грецька назва останньої книги Нового Завіту «Одкровення Іоанна Богослова»; у переносному значенні – кінець світу.

АПОЛОГІЯ – виправдання, захист.

АПОРІЯ – сформульоване грецьким філософом Зеноном логічно непереборне протиріччя.

АПОФАТИЧНИЙ – безпосередньо причетний до таємниці.

АПРІОРНИЙ – той, що передує досвіду, не залежить від досвіду.

АРХАЇЧНИЙ – давній, стародавній.

АСКЕТИЗМ – позиція стримування від почуттєвих радостей, від користування життєвими благами.

АСОЦІАЛЬНИЙ – пов'язаний із порушеннями соціальних норм.

АТАРАКСІЯ – незворушність духу, якою повинен володіти мудрець-філософ.

АТОМІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНА – відокремлення, роз'єднання, відчуження людей один від одного.

АТРИБУТ – невід'ємна властивість субстанції.

АУТЕНТИЧНИЙ – повністю відповідний чому-небудь.

Б

БАРОКО – європейський культурний стиль XVII ст.

БІНАРНИЙ – той, що складається із двох частин, подвійний.

БІФУРКАЦІЯ – розгалуження шляхів, можливостей, напрямків руху, розвитку.

БРАХМА – в індуїзмі міфічна першооснова всього суцього, Світова душа.

В

ВЕНДЕТА – звичай кровної помсти серед населення островів Корсика і Сардинія.

ВЕРБАЛЬНИЙ – усний, словесний.

ВЕРДИКТ – остаточне рішення суду з питання винності підсудного.

ВЕРИФІКАЦІЯ – перевірка на справжність, встановлення істини.

ВЕТО – право заборони.

ВОЛЮНТАРИЗМ – філософський напрям, що ставить на чолі світового процесу вищу силу, іменовану волею (Шопенгау-ер) або волею до влади (Ніцше); практична діяльність, підпорядкована вольовим рішенням, не погодженим із доводами доцільності, раціональності, моралі та ін.

ВОТУМ – рішення, винесене шляхом парламентського голосування.

Г

ГЕГЕМОНІЯ – головуюча роль якоїсь однієї соціальної спільності над іншими.

ГЕДОНІЗМ – філософська позиція, що визнає вищим благом і метою життя насолоду.

ГЕНЕАЛОГІЯ – історія виникнення, родовідна.

ГЕНЕЗИС – процес зародження і становлення.

ГЕРМЕНЕВТИКА – філософська теорія, що досліджує проблеми розуміння і тлумачення текстів.

ГЕТЕРОГЕННИЙ – той, що виник із змішання декількох частин чогонебудь.

ГЕТЕРОНОМНІСТЬ – моральна, законослухняна поведінка, обумовлена не внутрішніми мотивами і переконаннями, а зовнішніми чинниками.

ГІЛОЗОІЗМ – філософські уявлення про загальну натхненність матеріальних предметів.

ГІПОТЕТИЧНИЙ – оснований на припущенні.

ГНОСЕОЛОГІЯ – філософська теорія, яка досліджує проблеми, пов'язані з пізнавальною діяльністю людини.

ГНОСТИЦИЗМ – релігійно-філософський напрям перших століть християнства, що химерно поєднав ідеї античності і східних релігій із християнськими ідеями.

Д

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА – та, що віхиляється від загальноприйнятих соціокультурних норм.

ДЕДУКТИВНИЙ МЕТОД – спосіб дослідження або викладу, що полягає в логічно послідовному переході від загальних положень до окремих.

ДЕЗАВУЮВАТИ – заявляти про незгоду з діями і висловленнями своєї довіреної особи.

ДЕЇЗМ – релігійно-філософська позиція, згідно з якою Бог створив світ, але в його наступній історичній долі ніякої участі не бере.

ДЕКРЕТУВАТИ – надати силу закону шляхом видання декрету.

ДЕЛІНКВЕНТНА ПОВЕДІНКА – соціальна поведінка, що порушує правові норми.

ДЕОНТОЛОГІЯ – вчення про обов'язок.

ДЕСПОТІЯ – держава, в якій правлячі особи мають необмежену владу.

ДЕТЕРМІНАЦІЯ – причинна обумовленість.

ДЕ-ФАКТО – фактично, на ділі.

ДЕ-ЮРЕ – формально, по праву, юридично.

ДИГЕСТИ – звід текстів, з яких складається кодекс Юстиніана.

ДИЛЕМА – необхідність вибору між двома небажаними можливостями.

ДИСНОМІЯ – беззаконня, безладдя.

ДИСКУРСИВНИЙ – заснований на логічно гармонійному, розсудливому міркуванні.

ДИСФУНКЦІЯ – розлад системи і її нездатність виконувати свою функцію.

ДІАЛЕКТИКА – філософський пошук істини шляхом аналізу внутрішніх протиріч, що містяться в предметах, явищах і процесах.

ДІАХРОНІЧНИЙ – розміщений в історичній послідовності.

ДОГМАТ – положення, що прийняте на віру і не потребує доказів.

ДОМІНАНТА – головний смисловий, ціннісний або нормативний момент усередині цілого.

ДУАЛІЗМ – філософська позиція, що визнає самотійність і незалежність одна від одної двох головних субстанцій – духу і матерії.

ДУАЛІСТИЧНИЙ – двоїстий, роздвоєний.

Е

ЕВДЕМОНІЗМ – філософське вчення про провідну роль потреби в щасті в системі людських потреб.

ЕВЕНТУАЛЬНИЙ – можливий лише при випадковому збігу обставин.

ЕГАЛІТАРНИЙ – орієнтований на рівність.

ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМ – філософський напрям, що протиставляє себе раціоналізму і обирає своїм предметом людське існування в цілому з його несвідомими, емоційно-почуттєвими і мисленнєвими проявами в їхньому співвідношенні зі свободою і смертю.

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНИЙ – пов'язаний із корінними смисло-життєвими проблемами, із питаннями свободи і смерті.

ЕМАНАЦІЯ – у неоплатонізмі витікання творчої енергії божества, в результаті чого виникає світ.

ЕНДОГЕННИЙ – породжений внутрішніми причинами.

ЕНТЕЛЕХІЯ – у вченні Арістотеля прагнення вищого духовного начала до досягнення мети, в результаті чого відбувається розвиток.

ЕПІГОН – бездарний послідовник видатного діяча культури.

ЕПІКУРЕЄЦЬ — людина, яка над усе цінує задоволення тіла і духу.

ЕПІКУРЕЇЗМ – вчення Епікура, що доводить право людини на життєві блага і втіхи.

І

ІДЕАЛІЗМ – філософський напрям, що ставить у причинно-генетичному відношенні ідеї, дух, свідомість на перше місце, а матерію — на друге.

ІДЕАЛІСТ – філософ, який стоїть на позиціях ідеалізму.

ІДЕЯ – введене Платоном поняття, що позначає ідеальні, вічні сутності, першопричини всіх речей.

ІЄРАРХІЯ – вертикальна диференціація статусів, щаблів, рівнів від нижчого до вищого.

ІЗОМОРФНИЙ – аналогічний за формою.

ІМАНЕНТНИЙ – внутрішньо властивий чому-небудь.

ІММОРАЛІЗМ – демонстративно-войовнича зневага моральних норм.

ІМПЕРАТИВ – веління, що вимагає беззаперечного виконання.

ІНДУКЦІЯ – метод логічного переходу від окремих випадків до загальних висновків.

ІРРАЦІОНАЛЬНИЙ – недоступний розумовому усвідомленню, невимовний у поняттях логіки.

К

КАЗУС – у юридичній практиці випадок, що має зовнішні ознаки злочину, але позбавлений елементів провини і тому некараний.

КАЗУС БЕЛЛІ – формальний привід для війни, далекий від дійсних причин.

КАМАРИЛЬЯ – при монархічному ладі придворна група політичних інтриганів.

КАНОН – встановлений зразок.

КАРТЕЗІАНСТВО – філософське вчення Р. Декарта (Кар-тезіуса) і його послідовників.

КАТАРСИС – процес «очищення» душі, пережитий глядачем, який дивиться трагедію (поняття введене Арістотелем).

КАТЕХІЗИС – короткий виклад віровчення в питально-відповідній формі.

КАУЗАЛЬНИЙ – причинно-обумовлений.

КВІЄТИЗМ – пасивне, байдуже ставлення до реальності.

КИНІКИ – давньогрецькі філософи Антісфен, Діоген і їхні послідовники (інша вимова: циніки).

КІРЕНАЇКИ – давньогрецькі філософи (Аристіпп з Кірені та ін.), що визнавали насолоду вищою метою людського існування.

КЛАСИЦИЗМ – культурний стиль XVII—XVIII ст.

КОГНІТИВНИЙ – той, що має відношення до проблем пізнавальної діяльності.

КОНВЕНЦІЯ – угода, договір.

КОНТРАДАПТИВНИЙ – той, хто не бажає пристосовуватися, а прагне пристосувати зовнішні обставини до своїх потреб і інтересів.

КОРЕЛЯЦІЯ – значеннєве співвідношення понять.

КОСМОГОНІЯ – міфологічні і філософські пояснення походження світу.

КОСМОЛОГІЯ – філософські вчення про космос.

КОСМОПОЛІТИЗМ – теорія філософів – циніків, софістів і стоїків, що розглядає мудреця як «громадянина світу», «громадянина всесвіту».

КРЕДО – вірування, сповідання, переконання.

Л

ЛАТЕНТНИЙ – прихований, невидимий процес.

ЛЕВІАФАН – морське чудовисько в Старому Завіті; поняття, що використовувалося Т. Гоббсом для характеристики держави.

ЛЕГАЛІЗУВАТИ – надати законного характеру.

ЛЕГАЛЬНА ПОВЕДІНКА – закономірна поведінка.

ЛЕГІСТИ – юристи, для яких закон вище права.

ЛЕГІТИМНІСТЬ – узгодженість із законами, відповідність законам.

ЛІБЕРТАРНИЙ – той, що має відношення до проблеми свободи.

ЛОГОС – слово, вчення; вища творча першооснова.

ЛЮТЕРАНСТВО – засноване в XVI ст. релігійно-церковним реформатором Мартіном Лютером відгалуження християнства.

М

МАКІАВЕЛЛІЗМ – поняття, що є похідним від імені Н. Макіавеллі й означає політичну діяльність, яка керується принципом «мета виправдовує засоби».

МАКРОКОСМ – Всесвіт.

МАКСИМА – філософсько-етичний принцип, що визначає певні правила соціальної поведінки.

МАКСИМАЛІЗМ – надмірно сувора вимогливість до соціальної поведінки індивідів.

МЕДИТАЦІЯ – міркування, заглиблення в себе.

МЕНТАЛЬНІСТЬ – особливості розумової діяльності.

МЕРКАНТИЛЬНИЙ – той, що має відношення до дріб'язково-розважливого торгашества.

МЕТАМПСИХОЗ – релігійно-філософська теорія про переселення душ з одних тіл після їхньої смерті в інші.

МЕТАМОРФОЗА – зміна форми.

МЕТАФІЗИКА – філософське вчення про надчуттєві першооснови буття.

МЕТАФІЗИЧНА РЕАЛЬНІСТЬ – надчуттєва реальність.

МЕТОД – сукупність пізнавальних засобів, спосіб дослідження.

МЕТОДОЛОГІЯ – вчення про методи філософських, наукових досліджень.

МЕХАНІЦИЗМ – філософська теорія, що уподібнює живі і соціальні організми до машин і механізмів.

МІКРОКОСМ – мала, мініатюрна подoba великого космосу, макрокосмосу.

МОДЕРНІЗМ – стиль у західній культурі, що виник в другій половині XIX ст і включає цілий ряд філософських напрямів останніх півтора століття – ніцшеанство, інтуїтивізм, феноменологію, екзистенціалізм, герменевтику та ін.

МОДУС – вид, різновид, окремий прояв загального.

МОНАДА – поняття, введене Лейбніцем для позначення неподільних духовних першоелементів, що складають світобудову.

МОНАДОЛОГІЯ – філософське вчення про монади.

МОНІЗМ – філософське вчення про існування єдиного, духовного або матеріального першопочатку буття (пор. з дуалізмом, що визнає два таких першопочатки, і плюралізмом, що визнає декілька першопочатків).

МОНОГАМІЯ – парний шлюб, де сім'я складається з чоловіка і дружини.

МОНОТЕЇЗМ – релігійне вірування, що визнає існування одного Бога.

МОРФОЛОГІЯ – вчення про закономірності структурних побудов.

Н

НАТУРФІЛОСОФІЯ – філософія природи.

НЕОКАНТАНСТВО – напрям у західній філософії, прихильники якого прагнуть використовувати ідеї Канта для вирішення нових пізнавальних завдань.

НЕОПЛАТОНІЗМ – філософські вчення послідовників Платона, які намагалися об'єднати платонізм і християнство.

НЕОТОМІЗМ – офіційна філософська доктрина католицької церкви, що обирається на ідеї Томи Аквінського.

НІГІЛІЗМ – позиція заперечення соціальних, культурних, моральних, правових норм.

НІРВАНА – в індійській культурі стан повного звільнення індивідуальної психіки від усіх земних уподобань.

НОМІНАЛІЗМ – філософська позиція, згідно з якою загальні поняття не існують самі по собі, а є лише позначеннями конкретних предметів.

НОМОС – закон, тверде встановлення, порядок.

НОУМЕН – поняття, введене Кантом для позначення не-пізнаваних сутностей, «речей-в-собі».

О

ОБСКУРАНТИЗМ – позиція ворожості відносно освіти і науки.

ОЛІГАРХІЯ – зосередження усієї повноти державної влади в руках невеликої групи політиканів-багатців.

ОНТОГЕНЕЗ – розвиток індивідуальної органічної системи.

ОНТОЛОГІЯ – філософські вчення про буття в цілому і його найбільш загальні закономірності.

ОРДАЛІЯ – спосіб з'ясування винності підозрюваного, що практикувався у феодальних державах, якщо той витримував катування вогнем, розпеченим залізом тощо, то оголошувався невинним.

ОРТОДОКСАЛЬНИЙ – той, що неухильно дотримується певного вчення.

ОСАННА – вихваляння.

ОХЛОКРАТІЯ – термін, введений Арістотелем, для позначення влади натовпу.

П

ПАНПСИХІЗМ – філософсько-релігійний погляд, відповідно до якого усе у світі живе.

ПАНТЕЇЗМ – філософське вчення, що ототожнює Бога з природою.

ПАРАДИГМА – зразковий приклад з історичного минулого; сукупність конкретних соціокультурних даностей, на основі яких побудована певна картина світу.

ПАРАНОМІЯ – протиріччя в законах.

ПАССІОНАРНИЙ – породжений бурхливим життям пристрастей.

ПАТРИСТИКА – філософія «батьків церкви» перших століть християнства.

ПАУПЕРИЗАЦІЯ – масове зубожіння.

ПАЦИФІЗМ – позиція принципових прихильників мирного розв'язання всіх соціальних протиріч і конфліктів.

ПЕРВЕРСІЯ – перекручення.

ПЕРИПАТЕТИК – прізвисько учнів і послідовників Аріс-тотеля, які слідом за своїм учителем набули звички філософствувати під час прогулянок.

ПЕРИФРАЗА – передача конкретного змісту іншими, ніж у тексті, словами.

ПЕРЛЮСТРАЦІЯ – розкриття і перегляд кореспонденції без відома адресантів і адресатів.

ПЕРМАНЕНТНИЙ – постійний, безупинний.

ПЕРСОНАЛІЗМ – сучасне філософське вчення, відповідно до якого визначальне місце в світопорядку належить духовно-особистісному началу.

ПЕРСОНІФІКУВАТИ – представити абстрактні поняття в образах конкретних особистостей.

ПИРРОВА ПЕРЕМОГА – перемога, плоди якої не виправдовують понесених витрат і жертв.

ПЛАТОНІК – послідовник філософії Платона.

ПЛЮРАЛІЗМ – філософська позиція, що визнає за першооснови буття декілька самостійних духовних сутностей.

ПОЗИТИВІЗМ – філософський напрям, що виник у ХІХ ст., для якого не існує надчуттєвої реальності, а головним і єдиним предметом пізнання служать чуттєво сприймані дані фізичного світу.

ПОЛІГАМІЯ – відсутність парної, моногамної сім'ї, безладні статеві зв'язки в архаїчному суспільстві.

ПОЛІС – місто-держава в регіонах античного Середземномор'я.

ПОЛІТЕЇЗМ – багатобожжя, язичество.

ПОСТУЛАТ – вихідне припущення, прийняте в даній науці без доказів.

ПРАГМАТИЗМ – напрям в американській філософії, орієнтований на одержання практично корисних результатів; життєві погляди, що відрізняються явно вираженим практицизмом.

ПРЕАМБУЛА – вступна частина виступу або тексту.

ПРЕЗУМЦІЯ – вірогідне припущення; визнання факту юридично достовірним доти, поки не буде доведено протилежне.

ПРЕЦЕДЕНТ – випадок у минулому, що служить повчальним зразком у сучасних умовах.

ПСИХОАНАЛІЗ – філософсько-психологічне вчення З. Фрейда, що досліджує людську підсвідомість і її вплив на свідому діяльність людей; практика лікування неврозів.

Р

РАЦІОНАЛІЗМ – філософський напрям, що йде від Декарта, для якого основним джерелом і критерієм достовірності знань є розум.

РЕАЛІЗМ – у середньовічній філософії напрям, прихильники якого визнавали реальне існування загальних понять або універсалій у якості самостійних сутностей.

РЕГЕНТ – у монархічній державі тимчасовий правитель при малолітньому монарху.

РЕГРЕС – рух назад, зміни до гіршого.

РЕДУКЦІЯ – спрощення, зведення складного до простого.

РЕЛЯТИВІЗМ – заперечення існування об'єктивної істини, впевненість в існуванні тільки відносних істин.

РЕПРЕЗЕНТАНТ – представник.

РЕСТИТУЦІЯ – відновлення в колишньому правовому статусі.

РЕТАРДАЦІЯ – затримка в розвитку.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ – звернений у минуле.

РЕФЛЕКСІЯ – філософський самоаналіз.

РЕЦЕПЦІЯ – засвоєння, прийняття, перетворення чужого на своє (приклад: рецепція римського права країнами Західної Європи).

РИГОРИЗМ – непохитне дотримання морально-правових принципів.

С

САКРАЛЬНИЙ – священний.

САКРАМЕНТАЛЬНИЙ – той, що має ореол святості.

СЕКУЛЯРИЗАЦІЯ – звільнення від релігійно-церковних впливів, набуття світського характеру.

СЕМАНТИКА – сукупність значень.

СЕМІОТИКА – вчення про знаки та їхню роль у соціокуль-турному житті людей.

СЕНСИТИВНИЙ – чутливий.

СЕНСУАЛІЗМ – філософське вчення, що визнає єдиним джерелом достовірних знань відчуття.

СЕНТЕНЦІЯ – мораль; у юридичній практиці – вирок.

СЕРВІЛІЗМ – плазування.

СИЛОГІЗМ – дедуктивний умовивід із двох засновків і висновку.

СИМБІОЗ – взаємовигідне співжиття двох органічних систем.

СИМВОЛ – почуттєво сприймане умовне позначення надчуттєвого, усвідомлюваного змісту.

СИМВОЛІЗМ – культурний стиль XIX-XX ст., для якого мова символів, проблема символу були визначальними.

СИНЕРГЕТИКА – розроблений у XX ст. науковий напрям, що досліджує процеси самоорганізації в складних, відкритих, нерівномірних системах.

СИНКРЕТИЗМ – початкова нерозчленованість, стан нерозвиненості елементів цілого.

СОЛІПСИЗМ – філософська позиція, що визнає єдиною достовірною реальністю тільки власне «Я».

СОФІЗМ – навмисно неправильно сформульований умовивід.

СОФІСТ – у Стародавній Греції платний учитель філософії, риторики, поетики; той, хто використовує для доказу чого-небудь софізми.

СПЕКУЛЯТИВНИЙ – заснований на умоглядних допущеннях, відірваний від емпіричних даних.

СПІРИТУАЛІЗМ – філософія, що визнає духовну сутність світу.

СТОЇК – людина, яка мужньо переносить труднощі.

СТОЇЦИЗМ – напрям у грецькій і римській філософії, що закликає покірно зносити удари долі.

СУБЛІМАЦІЯ – у теорії Фрейда трансформація сексуальної енергії у творчу.

СУБСТАНЦІЯ – сутність, першооснова всіх речей і явищ.

СУБСТРАТ – загальна основа безлічі одиничних явищ або предметів.

СУБ'ЄКТ – людина, здатна до активної духовної і практичної діяльності; спільність, що діє як одне ціле.

СУБ'ЄКТИВІЗМ – ставлення до чого-небудь із явним відбитком особистих пристрастей.

СУГЕСТІЯ – навіювання.

СХОЛАСТИКА – середньовічна релігійна філософія; безплідне, вихолощене міркування.

Т

ТАБУ – у первісних народів абсолютна заборона на певні дії і слова, порушення якої загрожує суворими покараннями з боку духів.

ТАЛІОН – принцип еквівалентної відплати злочинцю за вчинене: око за око, зуб за зуб тощо.

ТАНАТОЛОГІЯ – філософські вчення про смерть.

ТЕЇЗМ – релігійно-філософська позиція, що визнає існування Бога в якості надособистісного, розумного, творчого начала, який створив світ і управляє ним.

ТЕОГОНІЯ – міфологічні легенди про народження богів.

ТЕОДІЦЕЯ – букв, «виправдання Бога»; розроблена Лейб-ніцем філософська теорія, що доводить непричетність Бога до існуючих на землі зла і несправедливості.

ТЕОКРАТІЯ – форма правління, що дозволяє духовництву мати всю повноту політичної влади.

ТЕОЛОГІЯ – богослов'я.

ТЕОСОФІЯ – філософсько-містичні вчення, що розробляють проблеми, пов'язані з практикою безпосередньої взаємодії з потойбічною реальністю.

ТОТАЛІТАРИЗМ – військово-бюрократична диктатура політичної еліти, що підкорила собі усі, без винятку, сфери практичного і духовного життя суспільства.

ТОТЕМ – тварина, рослина або предмет, з яким первісне плем'я ототожнює себе і якому поклоняється.

ТОТЕМІЗМ – вірування первісних народів у магічне споріднення з тотемами.

ТРАНСГРЕСІЯ – перехід через межу дозволеного, відомого, раніше освоєного, порушення норми, міри.

ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНИЙ – запозичений не із зовнішнього досвіду, а споконвічно властивий людській свідомості.

ТРАНСЦЕНДЕНТНИЙ – потойбічний, надчуттєвий, метафізичний.

У

УЗУРПАЦІЯ – протизаконне присвоєння собі УНІВЕРСУМ – всесвіт, світобудова.

УНІТАРНИЙ – єдиний.

УПАНІШАДИ – священні книги філософського змісту у індусів.

УТИЛІТАРИЗМ – філософська теорія, що ставить особистий інтерес, вигоду на вершину ієрархії цінностей.

УТОПІЯ – назва твору Т. Мора, що буквально означає «місце, якого немає ніде»; нездійснена фантазія.

Ф

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ – перекручування, підробка.

ФАНТАСМАГОРІЯ – вигадливі картини, що виникають у результаті гри уяви.

ФАРИСЕЙСТВО – показне благочестя, ханжество, лицемірство.

ФАТАЛІЗМ – віра в невідворотність долі, фатуму.

ФАТУМ – доля, рок.

ФЕМІНІЗМ – жіночий рух за зрівняння прав жінок із правами чоловіків.

ФЕНОМЕН – явище.

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ – самовиявлення явищ-феноменів у тих або інших сферах дійсності; філософське вчення Е. Гуссерля і його послідовників про практику виявлення «чистих» сутностей речей у людській свідомості.

ФІДЕЇЗМ – використання наукових даних для обґрунтування релігійних положень.

ФІЛПППКИ – викривальні промови.

Х

ХАРИЗМАТИЧНА ОСОБИСТІСТЬ – особистість, овіяна ореолом вибраності.

ХОЛІЗМ – теорія, що розглядає всі предмети філософського пізнання як цілісності.

ХОЛОНОМНИЙ – філософський підхід до будь-якого предмета як складової частини єдиного світового цілого.

Богдана Шандра

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

ГЛОСАРІЙ

Короткий словник терменів
(ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ)

Формат 60*84/16. Гарнітура Times New Roman
Зам. № 77. Ум.друк.арк. 1,16. Наклад 100 прим.

**Редакційно-видавничий відділ ДВНЗ «УжНУ»
88000, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89
E-mail: dep-editors@uzhnu.edu.ua**